

Documents fundacionals de Sant Llorenç prop Bagà

per MONTSERRAT PAGÈS I PARETAS

L'autora fa un estudi dels signataris dels dos documents fundacionals del monestir. El primer, correspon a la consagració i dotació de l'església de Sant Llorenç, el 983.

L'altre, pertany a l'acta de dotació de l'església de Sant Miquel, Santa Maria i Sant Pere, parròquia depenent del monestir, des del 984.

Sobre els signataris dels dos documents fundacionals de Sant Llorenç prop Bagà

Per no cansar el lector, l'autora d'aquestes ratlles no ha volgut tornar a repetir aquí l'estudi de l'església (i de les construccions monàstiques) de Sant Llorenç prop Bagà. El dit text es publicarà al mateix llibre on Jordi Bolòs estudia la història del monestir, d'Artstudi Edicions. Ha pensat que seria força més interessant d'esbossar, si més no, un tema diferent: qui eren els signataris dels documents fundacionals del monestir, és a dir, qui signà l'acta de consagració de l'església de Sant Llorenç, del 983, i qui signà el document de dotació de la parròquia del cenobi, Sant Miquel, del 984.

Consagració de St. Llorenç

Al primer document, el que tracta de la consagració i dotació de l'església del monestir de Sant Llorenç prop Bagà, atorgat el 21 de novembre del 983,¹ signa primer el bisbe consagrant, Sal·la d'Urgell, i tot seguit els comtes Oliba i Ermengarda i els seus fills (tots els que signaran també l'altre document), Bernat, que serà posteriorment comte de Besalú, Guifré, que succeirà el seu pare en el comtat de Cerdanya, i Oliba, que esdevindrà abat de Ripoll i bisbe de Vic. Succeeixen la família comtal, les signatures dels nobilíssims homes que de lluny hi acudiren (*nobilissimorum virorumque hac mulierum ex longico ibidem concurrentium*)², és a dir, les dels vescomtes Bernat de Cerdanya i Bernat de Conflent. Seguidament, en l'ordre de signatures (que devia respondre a un ordre jeràrquic i de protocol) hi figuren les dels arxilevites Guadall i Miró, que sens

dubte devien ésser-ho de la Seu d'Urgell. Darrera vénen les que devien ésser de personatges notables de les corts comtal i vescomtal: Guifré de Berguedà, Odeguer, Ermemir i Llopart, bé que el document no especifica llurs càrrecs o dignitats; tots ells són donadors de béns diversos al monestir: Guifré³, d'una vinya a Llupià, al Rosselló; Odeguer i la seva muller, d'una peça de terra a Saorla, al Conflent; Ermemir i la seva muller lliuraren un molí i una peça de terra a Pallerols (sembla que es tracta del lloc de la Baixa Cerdanya); i Llopart un mas a Brocà, al mateix comtat de Berga. Després apareixen les signatures dels vicaris Bonfill, Ató, Llopart i Falcús, que devien representar l'autoritat i jurisdicció del comte en diversos castells del comtat de Berga i del de Cerdanya; de Bonfill, sabem que ja l'any 980 era vicari del castell de Madrona o Castellberguedà⁴.

Els personatges que signen a continuació pertanyen tots a l'estament eclesiàstic. Els encapçala la signatura de Sunifred, abat de Sant Llorenç prop Bagà, seguida de la d'un altre abat: *Rotarius* o Roter. Probablement aquest abat devia ésser-ho de Sant Sebastià del Sull, monestir que aleshores fou donat pels comtes a Sant Llorenç, perquè la seva signatura segueix la de l'abat d'aquest cenobi i precedeix les dels monjos⁵. Dels quinze monjos que signen l'acta de consagració del 983, n'hi havia set que eren, a més, preveres, tres que eren clergues, tres levites i dos subdiaques. Els monjos preveres eren: Durand, Ermemir, Fortis, Borell, Goltret, Galindó i Guisad; els que a més de monjos eren clergues: Durand, Miró i Guifré; els que a part de monjos eren levites: Adalbert, Miró i Durand, i els monjos subdiaques: Durand i Baró. Crida l'atenció el fet que alguns noms es repeteixin: hi ha quatre monjos que s'anomenen Durand, dels

quals n'hi havia un de prevere, un de subdiaca, un de clergue i un de levita. Un altre nom repetit és el de Miró, de dos monjos que el duien un era levita i l'altre clergue. En total, doncs, a la cerimònia de l'any 983 de Sant Llorenç prop Bagà hi assistiren 15 monjos, sense comptar els abats. Dels monjos, és ben probable que n'hi haguessin alguns del Sull, que amb el seu abat degueren assistir a la consagració de la casa mare de la qual havien de dependre en endavant.

En darrer lloc, com a escrivà del títol de dotació i dedicació, signa l'abat Eribert. De quin monestir era abat aquest personatge? Només a tall d'hipòtesi hom podria suggerir que es tractés del de Sant Pere de Grau d'Escales, situat *in pago Lordense*, molt a prop de Sant Llorenç, fet que actua a favor d'aquesta hipòtesi, com també hi actua la possibilitat de l'abat Sunifred que subscriu l'acta de fundació del monestir de Grau d'Escales, del 6 de novembre del 960⁶, sigui el mateix abat Sunifred de Sant Llorenç prop Bagà, l'abadiat del qual és documentat des de l'any 949.

Acta de dotació de St. Miquel

L'acta de dotació de l'església de Sant Miquel, Santa Maria i Sant Pere, parròquia del monestir de Sant Llorenç prop Bagà, fou atorgada a petició de l'abat Sunifred el 20 d'octubre del 984⁷. En aquesta ocasió memorable, però mancada de la solemnitat que revestí la consagració de l'església del monestir, signaren el bisbe Sal·la d'Urgell, els comtes Oliba Cabreta i Ermengarda amb llurs fills Bernat, Guifre i Oliba. Signà, a més, el vescomte de Conflent, però el de Cerdanya no hi acudí, i tampoc ho feren els vicaris i homes nobles que havien estat testimonis de la cele-

bració solemne de l'any anterior. L'acta del 984 conté, també, la signatura dels arxilevites Guadall i Miró (que havien signat també el 983).

La susdita acta del 984 conté, encara, ultra la signatura de l'abat Sunifred de Sant Llorenç prop Bagà, la del levita Francó, que havia lliurat aleshores a Sant Miquel el seu alou de Pedret, al lloc de Nesplosa, amb l'església que hi havia. La signatura de Francó segueix la de l'abat i precedeix la de tretze monjos, un dels quals, Adalbert, signa en darrer lloc perquè fou qui escriví l'acta. Els altres dotze hi figuren, també, i només com a monjos. Són: Adalber, Durand, Ermemir, Fortis, Durand, Miró, Guifré, Borrell, Goltret, Galindó, Guisad i Goltret. Hom pot observar que hi ha, novament, noms repetits. Hi ha dos monjos de nom Adalbert, dos de nom Durand i dos que es diuen Goltret.

Repetició de signants

Comparant les signatures dels monjos d'aquest document amb les del document precedent hom constata que la majoria de monjos, onze, figuren als dos documents i que signen seguint el mateix ordre en ambdós documents, ço que s'explica pel capítol LXIII de la regla benedictina, que disposa l'ordre en la comunitat segons l'antiguitat en ella⁸. Els set monjos preveres del primer document són tots al segon. Els monjos següents que signaren al primer document no apareixen al segon: Baró, subdiaca; Durand, clergue; Miró; clergue; i Durand, levita. Per contra, el segon document té un segon monjo de nom Goltret que no apareix al primer document i un segon monjo de nom Adalbert que tampoc és esmentat el 983. Respecte d'aquest darrer cas, del d'Adalbert, hom podria sospitar que es tractés de la màxima persona: el primer Adalbert hi figura encapçalant els monjos (com al document anterior) i el segon Adalbert signa com a escriptor del títol de dot i dedicació.

Bé que és molt estranya la repetició de tants noms, sobretot al primer document, tanmateix no sembla probable que hi hagués monjos que haguessin signat dos cops (excepte, potser, Adalbert al segon document), tant per la qüestió de l'ordre d'antiguitat en la comunitat, com perquè els monjos de nom repetit ostenten graus diferents dins la jerarquia eclesiàstica. Així, s'ha de considerar que eren persones distintes.

La diferència de nombre i de nom d'alguns monjos entre dos documents que es duen només onze mesos de diferència es podria explicar si penséssim que en la consagració de la parròquia de Sant Miquel hi signaren només els monjos propis de Sant Llorenç, i no els

del Sull: Baró, Durand, Miró i Durand, que signaren en canvi l'acta del 983, com ho féu també el seu abat, Roter. Tots els altres monjos que signaren el 983 ho feren, així mateix, el 984, i és per això que pensem que devien professar en el monestir la parròquia del qual es consagrava. A més, el 984, hi signa un segon Goltret que no apareix al document anterior. D'aquest monjo nou, que a més signa l'últim, creiem que devia ingressar al monestir de Sant Llorenç prop Bagà en el període intermedi entre les dues celebracions.

Darrera reflexió

Una darrera reflexió ens menaria a considerar la presència de tants monjos preveres al cenobi. És força remarcable que gairebé la meitat dels monjos haguessin rebut l'orde del presbiteriat, que els facultava per a les missions de celebració de l'eucaristia, prèdica, administració dels sacraments de bateig, confessió, extremaunció i per a ésser testimonis del sacrament de matrimoni. Hom ha de tenir en compte, però, que els dits monjos-preveres havien d'atendre no solament els seus companys de comunitat, sinó que també havien de tenir cura pastoral de la parròquia del cenobi. Aquesta segons la informació del document del 984, sembla que era formada, almenys, per uns 10 o 12 focs, que són els donadors de terres i vinyes a la parròquia; al text figuren com a lliuradors els qui, probablement, devien ésser caps de casa: *Centullus*, *Isimbert* i *Livola*, un nom il·legible i *Orrildes*, *Ramir*, *Ibellus*, *Bellus*, *Singulfi*, *Eido*, *Bonesindo*, i *Riquilda* i *Bagilo*; no signen però, i el document no diu que siguin els parroquians, tanmateix és molt significatiu que llurs donacions, que consisteixen generalment en una peça de vinya o de terra, siguin adscrites a la parròquia. Hom pot pensar, encara, que alguns dels monjos preveres de Sant Llorenç prop Bagà devien ocupar-se d'algunes de les parròquies que depenien del cenobi i en les quals l'abat tenia el dret de nomenar el rector. Segurament, devia ésser més còmode per a l'abat que els seus monjos atenguessin personalment algunes de les dites parròquies, que no haver-hi de posar altres preveres, sempre més difícils de controlar, no sols en l'aspecte pastoral sinó, àdhuc, en l'econòmic, referit a la percepció dels delmes, primícies, oblacions i altres drets parroquials i dominicals que el cenobi hi posseïa. Recordem que, a més del propi oratori del monestir, el temple de Sant Llorenç, i de la parròquia de Sant Miquel del cenobi, pertanyeren al monestir de Sant Llorenç prop Bagà les esglésies i parròquies de Sant Esteve de Guardiola, Sant Climent de Vallcebre, Sant Mateu de Fumanya,

Sant Genís de Miralles, Santa Maria de Vilosiu, Santa Maria d'Avià, Santa Creu de Montclar, Santa Maria de les Esglésies, Santa Susanna prop Saló, Sant Joan d'Aguilar, el monestir de Sant Sebastià del Sull, Santa Maria de Lladurs, Sant Tomàs de Talló, Sant Vicenç de Pinsent, Sant Andreu de Bestracà, Sant Miquel de Vilalta i Sant Vicenç de Rus. Totes aquestes esglésies foren donades al monestir de Sant Llorenç prop Bagà quan es consagrà la seva església el 983. Al document del 984 s'esmenta la donació de l'església de la muntanya de Pedret (Sant Quirze de Pedret?), situada al lloc de Nesplosa, feta pel levita Francó a l'església de Sant Miquel del cenobi. No és versemblant que *totes* aquestes esglésies haguessin estat regides pels propis monjos de Sant Llorenç. La de Pedret devia continuar potser (no es diu que fos parròquia) sota la cura del levita Francó i, probablement, les altres esglésies que ja tenien un prevere que se n'ocupés al moment de la donació devien continuar sota el regiment del dit eclesiàstic. Però, si que és possible que algunes parròquies fossin assignades a alguns dels preveres del monestir. La regla benedictina no prohibeix aquesta missió⁹ i és prova, encara, d'aquesta permissivitat, el recel dels monjos antics davant la pròpia promoció al presbiteriat, que provenia, entre d'altres consideracions, del fet que l'accés al presbiteriat comportava una exigència pastoral que els podia obligar a deixar, si més no temporalment, el monestir¹⁰.

Montserrat Pagès i Paretas, Llicenciada en història de l'art

Notes

1 Cebrià BARAUT. *Les actes de consagracions d'esglésies del bisbat d'Urgell (Segles IX-XII)*, a "Urgellia" 1 (1978), apèndix 39.

2 Les nobilíssimes mullers esmentades al text i que no signen l'acta, sabem que eren les esposes d'Odeguer i Ermemir, personatges notables dels seguicis comtal i vescomtal.

3 Aquest *Guifredus Bergitanense* signa també, després dels comtes Oliba i dels vescomtes del Conflent i de Cerdanya, un document de l'any 980 referit al castell de Madrona del Berguedà (Joan SERRA i VILARÓ, *Baronies de Pinós i Mataplana*, vol. III (Barcelona 1950), pàg. 92. Citat al vol. IV d'*Els Castells Catalans*, pàg. 982).

4 Vegeu la nota anterior i també *Els Castells Catalans*, vol. IV, pàgs. 966-970.

5 *Regla de Sant Benet. Amb pròleg i glosses per a una lectura de l'abat Cassià M. Just* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1981), capítols LXIII i LXV.

6 BARAUT, *op. cit.*, ap. 34.

7 BARAUT, *op. cit.*, ap. 40.

8 Vegeu també els comentaris de l'abat Cassià M. Just al dit capítol, *Regla de Sant Benet*, pàgs. 305-307.

9 Vegeu-ne els capítols L, LX, LXII i LXVII i comentaris corresponents de l'abat Just.

10 Comentaris de l'abat Just al capítol LX, pàg. 299.